

Vrijwilligerswerk in het museum: één voorbeeld uit de vele

'In 1987 is de omvang van het totale museum personeel weer gegroeid (. . .). Deze stijging kan vrijwel geheel worden toegeschreven aan het sterk toegenomen aantal vrijwilligers. In 1987 waren er 4.262 vrijwilligers in musea werkzaam, ofwel 986 meer dan in 1986 (+ 30%). Deze waren grotendeels werkzaam in ongeveer 50 nieuw geopende musea in 1986 of 1987.' (Musea 1987: belangrijkste uitkomsten, Centraal Bureau voor de Statistiek.)

Het Natuurmuseum Nijmegen behoort niet tot de grote musea van Nederland en is onlangs de status van echt klein museum ontgroeid. Op 8 september jongstleden opende het museum officieel, na een verbouwingsperiode van 14 maanden, wederom haar deuren voor het publiek. Twee verdiepingen en een volledig nieuwe inrichting rijker. Ondanks deze vergroting van capaciteit is er in de bezetting van het personeel geen verandering gekomen: op de nog geen 4 man/vrouw in dienstverband werkten er de afgelopen jaren gemiddeld 30 vrijwilligers. Hoe blijft dit nu draaien?

Het museum

Het begon met een enthousiaste groep vrijwilligers die over de natuur in en rond Nijmegen een vaste expositie wilde maken. Het initiatief werd vorm gegeven binnen de Stichting Natuurmuseum Nijmegen en omstreken. Van de gemeente uit kreeg de Stichting in 1980 beschikking over een prachtig pand, de voormalige synagoge aan de Gerard Noodtstraat. Het pand is in de binnenstad gelegen, heeft een opvallend exterieur, en bestond inder tijd uit één gigantische zaal onder een tongewelf.

Deze zaal werd voor tentoonstellings-doeleinden afgesloten op een krappe drie meter hoogte en ingedeeld in een kleine vaste tentoonstelling, een ruimte voor wisseltentoonstellingen en een derde deel voor opslag van de groeiende collectie. De collectie werd gevormd uit eigen verzamelingen, oude collecties van scholen die werden afgestoten, en uit de aanvoer van verongelukte dieren, die door museummedewerkers werden opgezet.

Een WSW-kracht werd toegewezen voor de receptie. Daar kwam een tweede WSW-er bij voor de museale vormgeving. Voor het vakinhoudelijke werk en de dagelijkse coördinatie werd er

een WVM-kracht van de gemeente aangesteld. Met deze drie arbeidsplaatsen heeft het museum de eerste jaren gedreven op vrijwilligers en liefhebbers. In 1987 werd een 0,6 arbeidsplaats voor een coördinator structureel, en werd de WVM-plaats bestemd voor het educatieve werk. In deze jaren had het museum zich sterk gericht op de (basis)scholen en het educatieve werk.

Het museum breidde haar (publiekswervende) activiteiten steeds meer uit, verzorgde zelf tentoonstellingen, knoopte contacten aan met scholen, ontwikkelde leskisten en verzorgde extramurale activiteiten als wandelingen door de natuurgebieden vlak buiten de stad, vooral gericht op de jeugd. Dit alles was zonder vrijwilligers niet mogelijk geweest.

De expositie- en werkruimte, die voor het gegroeide museum te klein waren geworden, waren toe aan vervanging. Uit onderzoek bleek dat in de synagoge-ruimte twee vloeren aangebracht zouden kunnen worden. De verbouwing ging in 1988 van start en resulteerde in een gerenoveerd pand met twee verdiepingen voor de vaste tentoonstelling en wissel-tentoonstellingen, en opslag- en werkruimtes op de begane grond.

De medewerkers en het werk

De coördinator van het museum houdt overzicht over de nodige werkzaamheden en hun verloop en onderhoudt de externe contacten. De twee WSW-ers zorgen voor de receptie, zijn de technische dienst en vormgevers. De WVM-kracht is meestal de educatieve en administratieve kracht.

De gebieden waarin de vrijwilligers werkzaam zijn, zijn het Stichtings- en Dagelijks Bestuur, de tentoonstellings-opbouw, zowel inhoudelijk als praktisch, educatieve werkzaamheden, het beheer van de bibliotheek/documentatie, de

bibliotheek-uitleen, collectie-beheer en de administratie, dus in vrijwel alle aspecten van het museale werk.

De vrijwilligers zijn onderverdeeld in de dag- en avond-groep. De avond-groep bestaat hoofdzakelijk uit mensen die dit werk doen naast een andere baan. Deze medewerkers, die onder meer zorgen voor het opzetten van dieren, vormen een belangrijk deel van het museum. Zij werken op een vaste avond in de week. De dag-groep bestaat uit medewerkers die gedurende de dag over vrije tijd beschikken.

De betaalde krachten hebben vastgestelde werktijden, de vrijwilligers komen met wisselende intensiteit, sommigen zeer trouw en met een eigen werkschema, anderen onregelmatiger.

De uit te voeren werkzaamheden worden besproken in een vrijwilligers-overleg, gehouden op een vast tijdstip in de week. Deze worden in de verschillende secties, als de educatieve groep en de groep collectie-registratie, weer verder uitgewerkt.

Bij het museum melden zich regelmatig nieuwe vrijwilligers aan, zowel mensen met, als zonder een relevante opleiding. Het blijkt dat de meeste vrijwilligers het meest geïnteresseerd zijn in het educatieve, praktische werk. Dit wordt gezien als bezig zijn met iets leuks dat snel resultaat geeft. Beduidend minder interesse is er voor het museale bureau-werk, beleids-werk, de administratie, en, niet te vergeten, de schoonmaak.

Een van de vereisten voor het soepel verlopen van de werkzaamheden is een zekere continuïteit onder de werknemers, of hier, onder de vrijwilligers. Een groot verloop onder de vrijwilligers biedt geen basis voor het vol vertrouwen uitstippen en uitvoeren van een beleid. In de laatste vier jaren is ongeveer de helft van het aantal vrijwilligers van het Natuurmuseum gebleven en in wisselende intensiteit in het museum werkzaam. Deze mensen zijn in principe goed ingewerkt in het reilen en zeilen van museum en van de

activiteiten waar ze aan meewerken, en kunnen inspringen op nieuwe situaties.

Voor- en nadelen

Zoals uit bovenstaand citaat blijkt, groeit het aantal vrijwilligers in kleine musea enorm. Over de voor- en nadelen van het vrijwilligerswerk is al veel gezegd en geschreven. Gezien vanuit de positie van de pas-afgestudeerde, is het grootste voordeel wel het opdoen van ervaring. De werkzaamheden moeten dan echter wel zodanig zijn dat er *relevante* ervaring opgedaan kan worden. Daarbij is alleen al 'het bezig blijven', tegenover het 'werkloos zijn', een punt dat in voordeel van de vrijwilliger werkt, maar dit gaat alleen op indien de toekomstige werkgever vrijwilligerswerk ook als volwaardig werk wil beschouwen.

Negatieve aspecten zijn ook vaak genoeg aangedragen, waarbij het grootste is dat vrijwilligers in musea hun eigen arbeidsmarkt ondergraven. Door het intreden van acceptatie van vrijwilligers op plaatsen waar betaald personeel zou moeten zitten, wordt de kans op een betaalde kracht op die plek steeds kleiner.

Of het nu wel zo verstandig is zich op de vrijwilligersmarkt te richten kan volgens mij alleen de vrijwilliger zelf uitmaken, door zich bij iedere vrijwilligersbaan ter dege af te vragen wat er zelf bij te winnen is en dat als belangrijkste leidraad te kiezen.

Maar ook voor musea blijft dergelijke aanpak niet zonder gevolgen. De voordelen zijn natuurlijk dat werkzaamheden die blijven liggen wegens gebrek aan tijd van de verantwoordelijke kracht, toch worden uitgevoerd, en nog op een goedkope wijze ook. In veel gevallen zijn het echter niet alleen leuke werkzaamheden die gedaan moeten worden, maar wordt er ook beroep op de vrijwilligers gedaan om noodzakelijke, vervelende, of eentonige taken op zich te nemen.

Een onzekere factor blijft de continuïteit. Op dit gebied is met een goede werksfeer en het serieus nemen van de mensen veel te bereiken. Het antwoord op de vraag waardoor de continuïteit zo groot is in het Natuurmuseum, ligt denk ik in de houding die het museum neemt ten aanzien van de vrijwilligers. Er bestaat namelijk een grote mate van vrijheid werk uit te voeren. Het wordt niet alleen aan iemand toebedeeld, hij of zij draagt ook bij aan het bedenken van wat er moet gebeuren, en hoe het moet gebeuren. Dat motiveert om het werk ook goed af te leveren, en schept een goede sfeer waarbij veel vrijwilligers geruime tijd blijven participeren.

Belangrijk is hierbij ook, dat de interne organisatie van het museum berekend moet zijn op het werken met vrijwilligers, onder meer door een uitgebreide overleg-structuur.

De voor- en nadelen voor het museum hebben in deze kwestie nog niet zoveel aandacht gekregen. Is het museum *organisatorisch ervoor geschikt? Is de continuïteit voldoende gewaarborgd? Kan het museum geschikte vrijwilligers vinden? Blijven niet de vervelende klusjes liggen?*

Op basis van eigen ervaringen in het Natuurmuseum Nijmegen vind ik dat het wel mogelijk is een museum draaiende te houden met vrijwilligers. Het vraagt echter organisatorische aanpassingen en een grote flexibiliteit vanuit het museum. Daarnaast is een professionele kracht onontbeerlijk.

Marieke M. Laverman, drs.
Kunstgeschiedenis der Middeleeuwen, architectuur.
Bijvak: Museologie (Leiden), Russisch.
Na de studie o.a. *Natuurmuseum Nijmegen*: 1,5 jaar 1-3 dagen per week. Financiële administratie en afwikkeling subsidies van het museum; deelname commissies, als automatisering werkgroep verbouwing museum; coördinator verhuizing volledige collectie en inboedel museum ten behoeve van verbouwing.

Bonnefantenmuseum Maastricht

Ter gelegenheid van het 125-jarig jubileum van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap wordt een expositie gehouden van schilderijen en werken op papier van Théodore Schaepekens (1810 Maastricht-1883 Sint-Joost-ten-Node). Théodore geldt in kunsthistorisch opzicht als de meest boeiende van de gebroeders Schaepekens.

Na een vooropleiding op de Stads-teekenschool van Maastricht studeerde hij aan de Academie te Antwerpen en de Ecole des Beaux-Arts te Parijs. De jaren '20 en '30 van de vorige eeuw waren in cultureel opzicht woelige tijden. In de schilderkunst was er een richtingenstrijd gaande tussen academische (post-David) en romantische (post-Delacroix) opvattingen. Vooral in het Brussel van de jaren '30, de periode van de onafhankelijkheidsstrijd, was het ontwerp van de 'nationale' historieschilderingen een veel-besproken onderwerp. In die sfeer verraste Schaepekens aanvankelijk met enkele geslaagde historieschilderingen, maar helaas was zijn succes tijdelijk. Een glansvolle carrière was voor hem niet weggelegd. Schaepekens keerde tijdelijk terug naar zijn vaderstad waar hij historiestukken, religieuze voorstellingen en portretten schilderde. In de jaren '40 vestigde Théodore zich met zijn jongste broer Armand in de omgeving van Brussel, waar hij leefde van opdrachtstukken zonder nog grote artistieke hoogte te bereiken. Kunsthistorisch is Théodore Schaepekens interessant, omdat in zijn oeuvre duidelijk wordt hoe een kleine meester diverse aspecten van het werk van de giganten in de breedte en op een eigen wijze verwerkte.

Bij de expositie verschijnt een catalogus met een biografische studie door Anne-Liese Lembrechts en essays door drs. Bernadette van Hövell-tot Westerflinter-van Hellenberg Hubar (de kunstenaar als kleine zelfstandige), drs. Ingrid Evers (het cultureel-artistieke klimaat in Maastricht) en dr. André Moerman (het artistieke klimaat in Brussel).

19 november 1989 - 11 februari 1990.

Bonnefantenmuseum, Dominikanerplein 5, Maastricht, tel. 043-251655.